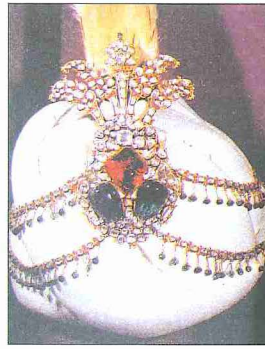

kabzaları; tesbih kamçıları; değişik kutular ve rahleler; bardak, matara, kâse, şerbetlik, maşrapa, fincan takımı gibi kaplar veya bunlara ait zarflar ve ayna takımları gibi birçok eşya imal etmişlerdir. Osmanlı sultanlarının yabancı devletlerle imzaladıkları muahedelere ve yolladıkları mektuplara takılan kozaklar da saray kuyumcuları tarafından yapılmaktaydı (bk. KOZAK).

Babası Sarây-ı Âmire kuyumcubası olan Evliya Çelebi'nin verdiği bilgilere göre o dönemde İstanbul'da 3000 kadar kuyumcu dükkânı ve 5000 kadar çalışanı bulunmaktaydı. Evliya Çelebi bunların örs, çekiç ve ateş kullandıkları için Hz. Dâvûd'u pîr kabul ettiklerini, ancak aslında risâlet asrındaki pîrlerinin Nasr b. Abdullah olduğunu söyler. Yine Evliya Çelebi'nin kaydettiğine göre genelde her biri bir sanatta ilgilenen Osmanlı sultanlarından Yavuz Sultan Selim ve Kanûnî Sultan Süleyman kuyumculuk işini öğrenmişlerdir. Kanûnî tahta çıkınca kuyumcular için çeşmesi, hamamı olan, önü bahçeli, iki tarafında kuyumcu tezgâhlarının bulunduğu odalara sahip bir iş yeri yaptırmış ve oraya çok sayıda kap kacak başışlamıştır. Evliya Çelebi'nin anlattıklarından Osmanlı sultanlarının kuyumcu esnafına özel bir önem verdikleri anlaşılmaktadır. Kuyumcu esnafının yirmi yılda bir (*Seyahatnâme*, I, 570; bir yerde kırk yılda bir; bk. I, 483) Kâğıthane'deki padişaha ait mesire yerlerinde 5-6000 kadar çadırın kurulduğu büyük bir cemiyetleri olurdu. Burada

XVIII. yüzyıla ait zümrüt, yakut, lâl ve incilli sorguç (TSM, nr. 2/204)

sultana ait kôs ve davullarla yirmi gün kadar şenlik yapmaları (teferrüc) kânûn-ı Süleymânî idi. Toplanacak büyük cemiyete davet için Osmanlı diyarında bulunan bütün kuyumculara bir yıl öncesinden zergeran çavuşları yollanırdı. Bunların hepsinin gelmesi mümkün olmadığından içlerinden seçtikleri "necib ve reşîd halifeler sâhib-i post olmaya beşer onar bin kuruşla" gönderilirdi. Padişahın, vezirlerin ve şeyhülislâmın katıldığı merasimlerde peştemal bağlanan yeni ustalar pîrlerin ellerini öpüp icâzet alırlardı. Evliya Çelebi bu merasimlerle ilgili geniş bilgi verir ve başka esnafın bu derece büyük şenliklerinin olmadığını söyler (*a.g.e.*, I, 570-571). Ayrıca "haddeciyân, bâzergân-ı cevâhirciyân, incüciyân, zergerân-ı cevâhirciyân, kalcıyân-ı kuyumciyân, cevherfûrûşân, elmas-bür, kalemkerân, sıрмаkeşân, tel-i âhenkeşân, tîzâbcıyân (kezapçılar), hakkâkân, potacıyân, buracıyân" gibi kuyumcu esnafıyla bunların pîrleri hakkında bilgi verir ve yılda bir defa kuyumcu ve saatçi dükkânlarındaki döküntü ve tozları toplayıp gümüşhanecilere satan romatçıyân esnafından bahseder. Nakkaş Osman ve Levnî de surnâmelerde kuyumcu esnafının geçişlerini tasvir etmişlerdir (intizâmî, s. 93; Atıl, *Levni ve Surname*, s. 148).

BİBLİYOGRAFYA :

Wensinck, *el-Mu'cem*, "Hâtem" md.; Clauson, *Dictionary*, s. 596, 677; *Müsned*, II, 292, 324, 345; Buḥârî, "Büyû", 28; Müslim, "Eşribe", 2; İbn Mâce, "Ticârât", 5; Ebû Dâvûd, "Hâtem", 7; Tirmizî, "Libâs", 31; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 58; Bîrûnî, *el-Cemâhîr fi ma'rifeti'l-cevâhîr*, Haydarâbâd 1355, s. 129 vd., 150 vd.; Hatîb et-Tebrîzî, *Şerḥu'l-kaşâ'idi'l-aşr* (nşr. Abdüsselâm el-Hûfî), Beyrut 1405/1985, s. 181-182; Nevevî, *Şerḥu Müslim*, XIII, 146; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî* (Sa'd), IX, 167-168; intizâmî, *1582 Surnâme-i Hümâyûn: Dügün Kitabı* (haz. Nurhan Atasoy), İstanbul 1997, s. 93; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 483, 567, 569 vd.; Reşîd b. Zübeyr, *ez-Zehâ'ir ve't-tuḥâf* (nşr. Muhammed Hamîdullah), Küveyt 1984, s. 16, 29, 31; G. Gregoriotti, *Jewellery through the Ages*, London 1970, s.

23-27, 30, 34, 38-39, 44; A. Wilkinson, *Ancient Egyptian Jewellery*, London 1971; K. R. M. Hyslop, *Western Asiatic Jewellery c. 3000-612 B. C.*, London 1971; I. H. Marshall, "Jewels and Precious Stones", *NBD*, s. 631-634; T. C. Michell, "Ornaments", *a.e.*, s. 913-915; Saad al-Jadir, *Arab and Islamic Silver*, London 1981, s. 30-35; J. W. Allan, *Nishabur Metalwork of the Early Islamic Period*, New York 1982, s. 20, 27 vd., 60-61; Filiz Çağman, "Serzergen Mehmet Usta ve Eserleri", *Kemal Çığ'a Armağan*, İstanbul 1984, s. 51 vd.; Abdülazîz b. İbrâhim el-Ömerî, *el-Hiref ve's-şinâ'ât fi'l-Hicâz fi 'aşri'r-Resûl*, [baskı yeri yok] 1405/1985, s. 318-324; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtibü'l-idâriyye* (Özel), II, 328; III, 6; R. W. Ferrier, *The Arts of Persia*, Ahmedâbâd 1990, s. 187-194; Amîna Okada, *Imperial Mughal Painters* (trc. Deke Dunsinberre), Paris 1992, s. 7, 29, 179; Nejat Diyarbekirli, "İslamiyet'ten Önce Türk Sanatı", *Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı* (nşr. Mehmet Önder), Ankara 1993, s. 19-20, 31-32, 55-60; Ülker Erginsoy, "Türk Maden Sanatı", *a.e.*, s. 356-358; I. Shaw - P. Nicholson, *British Museum Dictionary of Ancient Egypt*, Kahire 1996, s. 144-145; Veli Sevin, *Anadolu Arkeolojisi Başlangıçtan Perslere Kadar*, İstanbul 1997, s. 74; Paul Lewis, *Tıp Tarihi* (trc. Nilgün Güdücü, nşr. Behice Funda), İstanbul 1998, s. 32; Esin Atıl, *Levni ve Surname*, İstanbul 1999, s. 148; a.m.f., "İslâm Mücevherleri", *P Sanat Kültür Antika*, sy. 17, İstanbul 2000, s. 72-98; Ekrem Akurgal, *Anadolu Kültür Tarihi*, Ankara 2000, s. 28-29; Yıldız Akyay Meriçboyu, *Antikçağda Anadolu Takarı*, İstanbul 2001, s. 26 vd.; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Osmanlı Sarayı'nda Ehl-i Hiref (Sanatkârlar) Defteri", *TTK Belgeler*, XI/15 (1986), s. 66-68, 73, 74; Patricia Rigault, "Louvre Müzesi Koleksiyonundan Eski Mısır Mücevherleri" (trc. Serra Yılmaz), *P Sanat Kültür Antika*, sy. 17 (2000), s. 5-15; Zühre İndirkaş, "Türk Mitolojisinde Altın Taç ve İnanc", *a.e.*, s. 86 vd.; Gül İreçoğlu, "Padişah Portrelerinde Mücevher", *a.e.*, sy. 17 (2000), s. 114-119; a.m.f., "Osmanlı'da Mücevher Geleneği", *Antik ve Dekor*, sy. 68, İstanbul 2002, s. 77-84; Eva Baer, "Ma'din (In Islamic Art)", *EP* (İng.), V, 985-993; M. A. J. Beg, "Şa'igh", *a.e.*, VIII, 871; M. Keene - M. Jenkins, "Djawhar", *a.e. Suppl.*, s. 250-262; Nebi Bozkurt, "Kakmaçlık", *DİA*, XXIV, 217, 218.

NEBİ BOZKURT

KUZÂA (Benî Kuzâa)

(bk. KUDÂA).

KUZAH (قزح)

Müstedlifa'de vakfe yapılması müstehap olan bir tepe.

Kuzahın "yükselmek, kaptan taşmak üzere olmak" anlamına gelen *kazh* kökünden türemiş olup "yüksek" mânasına geldiği veya "gök kuşağındaki sarı, yeşil,

Kuyumcu esnafının resmigeçidini gösteren Levnî'nin bir minyatürü (*Surnâme-i Vehbî*, TSMK, III. Ahmed, nr. 3595, vr. 130'dan detay)

kırmızı renkteki çizgiler” anlamındaki **kuzahanın** çoğulu olduğu kaydedilmektedir. Bundan dolayı Arapça’da gök kuşağına “kavsu kuzah” denilir. Ancak kuzah, kötülükleri güzel göstermesinden dolayı şeytana verilen adlardan biri olduğu için bu adlandırmanın câiz olmadığına dair rivayetler de bulunmaktadır. Kuzahın bulutlardan sorumlu meleğin, eski fırtına ilâhının veya Acem sultanlarından birinin adı olduğunu söyleyenler de vardır.

İslâmî literatürde Kuzah, Müzdelife’de bir tepenin adı olarak önem taşır. Araplar’ın gök kuşağını ilk defa bu tepenin üzerinde iken gördükleri rivayet edildiğinden bu adla adlandırılan tepe, hac menâsikinin eda edildiği yerlerden biri olan Müzdelife bölgesinde özel bir öneme sahiptir. Câhiliye döneminde bütün Arap kabileleri Arafat’ta vakfe yaparken Hums diye anılan Kureyş ve müttefiki kabileler Harem sınırı içinde yer alan Müzdelife’de Kuzah tepesinde vakfeye dururlardı. Çünkü Kureyş kabilesi diğerlerinden ayrı olarak kendini Allah’ın Haremi’nin ehli kabul ediyor, Harem dışında vakfe yapmak istemiyordu (Kurtubî, II, 428; Nevevî, *Şerhu Müslim*, VIII, 181, 195). İslâm’dan sonra haccın rûknü olan vakfe Arafat’ta yapılır olmuştur. Haccın vâciplerinden sayılan Müzdelife vakfesine sünnete uygun olarak imkân nisbetinde bu tepenin veya civarının seçilmesi tavsiye edilmektedir. Fakihlere göre Arafat için Cebelirahme ne ise Müzdelife için de Kuzah tepesi odur. Hz. Ali, Resûl-i Ekrem’in Kuzah tepesinde vakfe yaptığını ve, “İşte Kuzah, burası vakfe yeridir; bütün Müzdelife de vakfe yeridir” dediğini nakletmektedir (*Müsned*, I, 75, 81, 157; Ebû Dâvûd, “Menâsik”, 64; Tirmizî, “Hac”, 54).

Abdullah b. Ömer’den gelen bir rivayete göre, “Arafat’tan kalabalıklar halinde dalga dalga indiğinizde Meş’ar-i Harâm’da Allah’ı anın” meâlindeki âyette (el-Bakara 2/198) geçen Meş’ar-i Harâm Kuzah tepesidir. Fukahadan birçoğu da bu görüşü benimsemiştir. Tefsir, hadis ve siyer âlimlerinin çoğunluğu ise Meş’ar-i Harâm’la Müzdelife’nin tamamının kastedildiğini söyler. Bu tepe üzerinde, mümkün olmadığı takdirde ise civarında vakfeye durmanın daha faziletli olduğunda görüş birliği bulunmaktadır.

İbnü’s-Salâh, zamanla hac imamının vakfe yerinin Müzdelife’nin ortasında inşa edilen mescide taşındığını belirtmiştir. Nevevî bu durumda bazılarının göre sünnetin ihlâl edilmiş olacağını, zira, “Hacci-

nızı benim gibi yapın” diyen Hz. Peygamber’in (*Müsned*, III, 318, 366; Nesâî, “Menâsik”, 220) Kuzah tepesinde vakfeye durduğunu, ancak sahih kabul ettiği ikinci görüşe göre bir ihlâl söz konusu olmayacağını, çünkü Resûlullah’ın Müzdelife’nin tamamının vakfe yeri olduğunu söylediğini kaydetmektedir.

Kuzah tepesinde Mîkade denilen, bazı kaynaklara göre silindir, bazılarının göre ise kare biçiminde bir kule inşa edilmiştir. Ezrakî bu kulenin çevresinin 24, yüksekliğinin 12 arşın olduğunu belirtir. İçinde 25 basamak vardır. Câhiliye döneminde bunun üstünde odun ateşiyle aydınlatma sağlanırken Abbâsî Halifesi Hârûnürreşid zamanında mumlar, daha sonra büyük fitilli kandiller yakılmıştır. Bu sebeple Kuzah tepesi Mîkade olarak da anılmıştır (ayrıca bk. MEŞ’AR-I HARÂM; MÜZDELİFE).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü’l-‘Arab, “kzḥ” md.; Firûzâbâdi, *el-Kâmûsü’l-muḥîṭ*, “kzḥ” md.; *Müsned*, I, 75, 81, 157; III, 318, 366; Ebû Dâvûd, “Menâsik”, 64; Tirmizî, “Hac”, 54; Nesâî, “Menâsik”, 220; Ezrakî, *Aḥbâru Mekke* (Melhas), II, 186, 187, 190-192; Fâkihî, *Aḥbâru Mekke* (nşr. Abdülmelik b. Abdullah), Mekke 1407/1986, IV, 319-324; İbn Kudâme, *el-Muḡnî* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî – M. el-Hulv), Kahire 1419/1999, V, 282-283; Yâkût, *Mu‘cemü’l-büldân* (Cündî), IV, 387-388; İbnü’l-Esir, *en-Nihâye*, IV, 57-58; İbn Nuceym, *el-Baḥrû’r-râîk*, Beyrut 1403, II, 368; Kurtubî, *el-Câmi‘*, II, 428; Nevevî, *Şerhu Müslim*, VIII, 181, 189, 195; a.m.f., *el-Mecmû‘* (nşr. Muhammed Necîb el-Mutî), Cidde, ts. (Mektebetü’l-irşâd), VIII, 148, 157-158; İbnü’l-Hümâm, *Fethu’l-kâdir*, II, 478; Süyûtî, *ed-Dürü’l-mensûr*, Beyrut 1414/1993, I, 539-540; İbn Âbidîn, *Reddû’l-muḥtâr* (Kahire), II, 508; Elmâlılı, *Hak Dinî*, II, 723; Fr. Buhl, “Müzdelife”, *İA*, VIII, 869.

 SALİM ÖĞÜT

KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ

Kıbrıs adasında
Türk toplumu tarafından
1983’te kurulan devlet.

Sınırları 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında ortaya çıkan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) adanın % 36’sını kapsayan kuzey bölümünde yer alır. Yüzölçümü 3355 km², nüfusu 200.000 (1997), nüfus yoğunluğu km² başına altmış kişi, para birimi Türk lirası, başşehri Lefkoşe’dir (42.493). Diğer önemli şehir ve kasabaları Gazimagosa (31.286), Girne (15.160), Güzelyurt (19.355) ve İskele’dir (5246; coğrafi durumu ve 1974 öncesi tarihi için bk. KIBRIS).

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin ilânı, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı’nın ardından adanın siyasi durumuyla ilgili olarak yapılan görüşmelerin bir sonucudur. Türk tarafının 13 Şubat 1975’te ilân ettiği Kıbrıs Türk Federe Devleti’nin yapısı adada federal bir çözüme gidileceği var sayımı üzerine kurulmuştur. Bu sebeple kuruluş bildirgesinde, nihai amacın iki bölgeyi bir federasyon çerçevesinde Kıbrıs Rum toplumuyla birleştirmek olduğu belirtilmişti. Aynı amaç doğrultusunda Kıbrıs Türk Federe Devleti Başkanı Rauf Raif Denktaş’ın 1977’de Rum lideri Makarios, ardından 1979’da onun yerine geçen Kiprianu ile yaptığı toplantılarda Kıbrıs’ta iki kesimli, iki toplumlu federasyon kurulması için ilke anlaşmasına varıldı. Fakat Rumlar, bu iki anlaşmanın gereğini yerine getirmeyerek siyasi eşitliğe dayalı iki kesimli federasyon çözümüne devamlı karşı çıktılar ve bunu yine milletlerarası platformlara taşıdılar. Birleşmiş Milletler’e başvurarak Kıbrıs’ın tamamında sadece Rumlar’ın hâkim olacağı bir düzenleme yapılması ve bunun baskı ile Türkler’e kabul ettirilmesi için uğraşır çözümlerini tıkadılar.

Federasyon kapısının kapandığını, çözüm ümitlerinin ortadan kalktığını gören Türk tarafı, federe devlet şeklindeki yapısını bağımsız ve özgür bir devlet statüsüne çevirme gereğini duydu. Adada federasyona dayalı bir devlet düzeni bulunmadığına ve böyle bir devletin kurulması ümidi de kalmadığına göre Kıbrıs Türk Federe Devleti boşlukta kalmış, anlamını yitirmiş bulunuyordu. Bu sebeple 15 Kasım 1983’te federe devlet statüsü terk edilerek bağımsız, özgür Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilân edildi.

Kıbrıs Türk Federe Devleti Meclisi, 15 Kasım 1983 günü Kuzey Kıbrıs Türk Cum-

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

